

РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ИНТЕГРАЦИОНЕН ПРОЦЕС В ОБЛАСТТА НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

*Представено е развитието на европейския интеграционен процес в областта на висшето образование през периода от зараждането на идеята за стартирането на т.нар. Болонски процес (1999 г.) до неговото окончателно финализиране посредством изграждането на Европейското пространство за висше образование (март 2010 г.). Посочени са основните проблеми в тази област, институционалната структура на ЕПВО, европейските решения при осигуряването на качеството във висшето образование. Направен е сравнителен анализ между институционалните структури и критериите за оценка на качеството на висшето образование в България, Румъния, Гърция и Кипър.
JEL: F15; I28; I23*

Въведение

Европейските интеграционни процеси се развиват с различна скорост в отделните области и сфери на интеграцията. Съществуват сфери, в които интеграционните процеси са затруднени от редица обективни фактори, както и такива, в които те се развиват постепенно съобразно поставените цели.

Целта на изследването е да представи и анализира развитието на европейските интеграционни процеси в областта на висшето образование, както и постиженията и проблемите на България и съседните на нашата страна държави-членки на ЕС в тази сфера в контекста на осигуряването на качеството на висшето образование.

Една от основните предпоставки за развитието на европейския интеграционен процес в разглежданата област е способността на държавите-членки на ЕС да формулират критерии и да изградят структури, които да гарантират висока конкурентоспособност на образователния продукт, предлаган от европейските висши учебни заведения. За да се проследи този процес е анализирано развитието на т.нар. „Болонски процес”, институционалната рамка за

¹ Светла Бонева е д-р, гл. ас. в Университет за национално и световно стопанство, тел: 0878-506856; 0888-506856.

осигуряване на качество на висшето образование на европейско равнище и основните идеи на европейските стандарти за осигуряване на качеството на висшето образование.

Европейското пространство за висше образование (ЕПВО) е най-новото пространство в ЕС – финализирането на неговото изграждане е обявено от министрите на образованието на ЕС на тяхната среща през март 2010 г. в Будапеща и Виена. Изграждането на ЕПВО е успешният край на продължилия десет години Болонски процес.

1. Развитие на „Болонския процес”

Най-голямата и значима реформа в областта на висшето образование през последните 30 години в Европа се осъществява посредством т. нар. **Болонски процес**. Неговата основна цел е *изграждането на Европейско пространство за висше образование (ЕПВО) до края на 2010 г.*, което да осигурява свободно движение на студентите и преподавателите в Общността и гарантирано признаване на придобитите от тях академични степени и квалификации. Това свободно движение трябва да допринесе за непрекъснатото повишаване на равнището на качеството на европейското висше образование.

Европа на познанието е фактор за социално развитие, засилване на европейското самосъзнание, развитие на устойчиво и демократично общество, подготовка на граждани да споделят принадлежността си към нейното общо социално и културно пространство. Осъзнаването на тези съображения води до подписването на *Сорбонската декларация* от 25 май 1998 г. Тя посочва централната роля на университетите за развитието на европейските културни ценности и лансира създаването на ЕПВО.

Идеите за реформи във висшето образование в ЕС, създаването на ЕПВО и желанието на университетите да участват в този процес водят до приемането на *Болонската декларация*² от 19 май 1999 г. Нейната основна цел е да се повиши конкурентоспособността на европейското висше образование на международно ниво посредством изграждането на това пространство. Декларацията поставя целта европейското висше образование да стане привлекателно за останалата част на света в степен, равна на забележителните му културни и научни традиции и посочва шест основни дейности, които трябва да бъдат изпълнени в процеса на изграждане на ЕПВО:

- 1. Разработване на ясни и съпоставими системи на висше образование чрез въвеждане на еднотипно дипломно приложение с цел повишаване конкурентоспособността на висшето образование и шансовете за намиране на работа в Европа.**

---

² Болонската декларация е подписана на 19 май 2009 г. от министрите на образованието на 27-те страни, които в момента членуват в ЕС, както и от Исландия, Норвегия, Швейцария.

2. Въвеждане на система от три цикъла на висше образование (бакалавър → магистър → доктор), като достъпът до втория изисква успешно завършване на първия, чиято продължителност е най-малко три години.
3. **Въвеждане на система от образователни кредити³, с цел засилване на студентската мобилност. Кредитите могат да се получават и извън системата на висшето образование, вкл. при учене през целия живот, в случай че висшите училища ги признават.**
4. Засилване на мобилността на студенти, преподаватели и изследователи.
5. **Сътрудничество по оценка на качеството и разработване на съпоставими критерии и методи за това.**
6. Засилване на европейските измерения във висшето образование.

Редица европейски страни-членки на ЕС приемат целите на Болонската декларация и също започват да работят по тях. Болонският процес постепенно въвлича не само нови участници, които достигат до 49 държави през 2010 г., но и нови сфери на дейност. Сред тях е дефинираната през 2002 г. нова цел на ЕПВО – да отговори на нуждите на обучението през целия живот.

Университетите допринасят за изграждането на ЕПВО на принципите на университетската *Магна Харта*, подписана също в Болоня през 1988 г. Тяхната независимост и автономия допринасят за непрекъснато им адаптиране към променящите се условия и напредъка в науката.

Европейската асоциация на университетите (European University Association) има за основна цел да изготви визията за приноса на университетите в процеса на изграждането на *Европейското изследователско пространство* (European Research Area). Отчитайки неразривната връзка “преподаване – научни изследвания”, Асоциацията допринася и за постигането на Болонските цели. През 2005 г. тя разпространява т.нар. Декларация от Глазгоу: "Силни университети за силна Европа", която представя вижданията ѝ за приноса на университетите за изграждане на една силна Европа, чрез създаването на ЕПВО. Основните насоки на последното са:

- партньорството – оптимизиране структурата на учебните планове, въвеждане на иновативно обучение и обучение през целия живот; засилване на връзките с бизнеса и социалните партньори и задълбочаване сътрудничеството с тях чрез изграждане на мрежи за обмен на знания и опит между тях и университетите;
- трите приоритета на Болонския процес – система на степените, гарантиране на качеството и признаване на дипломите и продължителността на

---

³ The European Credit and Accumulation Transfer System, ECTS,
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc48_en.htm

обучението. Страните участнички в Болонския процес са ратифицирали *Лисабонската конвенция за признаване на дипломите*. Системата на степените в ЕПВО се състои от трите цикъла “бакалавър → магистър → доктор” (включваща, в национален контекст, възможности за междинна квалификация) като достъпа до всеки цикъл е базиран на резултатите от обучението в предходния. Целта е изграждане на национални стандарти за квалификациите в общите рамки за квалификациите в ЕПВО до 2010 г.;

- гарантиране на качеството на висшето образование. До изграждането на ЕПВО страните от Болонския процес имат свои национални системи за гарантиране на качеството. Стандартите за качество на ЕПВО са разписани от *Европейската мрежа за гарантиране на качеството* (European Network for Quality Assurance in Higher Education). Те включват общи критерии за преглед на качеството в улеснение на Националните агенции за гарантиране на качеството (в България това е Националната агенция за оценка и акредитация). Европейската мрежа за осигуряване на качеството, заедно с *Европейската асоциация на университетите*, *Европейската асоциация на институтите за висше образование*⁴ и *Европейския студентски съюз* формират т. нар. група “Е4”. Четирите организации изграждат *Европейският регистър за осигуряване на качеството във висшето образование*⁵ (European Quality Assurance Register for Higher Education) и разработват Европейските насоки и стандарти за това.⁶

Официално краят на процеса на изграждане на ЕПВО и началото на неговото съществуване са обявени на срещата на министрите на образованието на ЕС на 11-12 март 2010 г., съдомакинствана от Австрия и Унгария.

“1. Ние, министрите на 47-те страни-участнички в Болонския процес, се срещнахме в Будапеща и Виена на 11 и 12 март 2010 г., за да обявим официалното стартиране на ЕПВО, чието изграждане бе поставено като основна цел на Болонската декларация от 1999 г.”

*Декларация от Будапеща и Виена за ЕПВО, 12 март 2010 г.*⁷

Сред бъдещите задачи на вече изграденото ЕПВО се открояват:

- необходимостта от засилване на връзката между него и Европейското изследователско пространство;
- необходимостта от засилване на връзката между висшите училища в ЕПВО и заинтересуваните страни извън образователната и изследователската

---

⁴ The European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE.

⁵ www.eqar.eu

⁶ The European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area

⁷ http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/Budapest-Vienna_Declaration.pdf

сфери, най-вече от бизнеса и държавните администрации. ЕПВО насърчава изграждането на мрежи между университетите, бизнеса и публичната власт, както и участието на представители на висшите училища в процесите и структурите за вземане на решения от тези заинтересувани страни на национално и международно равнище⁸;

- ЕПВО има за цел да бъде отворено и привлекателно за другите части на света.

Прогресът в тези области ще бъде отчетен от министрите на образованието на ЕС на тяхната следваща среща, която ще се проведе в Букурещ на 26-27 април 2012 г.

Така Болонският процес става в един от най-успешните в европейската интеграция: от една независима междуправителствена инициатива, този процес въвлеча постепенно редица публични институции, висши учебни заведения, преподаватели и студенти, и се превръща в най-новото европейско пространство.

2. Институционална структура на ЕПВО и осигуряване на качествено висше образование в ЕС

Европейската мрежа за осигуряване на качеството⁹ (ЕМОК) е асоциация, основана през 2000 г. с цел насърчаване на европейската интеграция в тази област. Идеята за нейното създаване възниква в рамките на Европейски пилотен проект за оценяване на качеството във висшето образование (1994-1995 г.), който цели споделяне и обмен на опит между участващите в проекта държави в посочената сфера. В последствие проектът е подкрепен от Съвета на Европа и през 1999 г. неговите идеи се утвърждават в Болонската декларация. Европейската комисия финансира ЕМОК от самото начало. Постепенно мрежата става най-голямата от всички неправителствени организации и агенции за осигуряване на качеството на висшето образование в ЕС, в която членуват такива от над 30 държави.

Структурата на ЕМОК е изградена от генерална асамблея, борд и секретариат. *Генералната асамблея* се състои от представители на страните-членки на ЕМОК и е основният орган на асоциацията, който взема решения. Изпълнителното тяло – *бордът*, осигурява управлението на текущите задачи на асоциацията. *Секретариатът* организира ежедневната административна и финансова дейност на мрежата.

---

⁸ Чл. 9 от Декларацията от Будапеща и Виена за ЕПВО, 12 март 2010 г., http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/Budapest-Vienna_Declaration.pdf

⁹ The European Network for Quality Assurance, ENQA, www.enqa.eu

Генералната асамблея на ЕМОК се събира веднъж годишно за да избере (или освободи) членовете на борда или президента и вицепрезидента от неговите членове. Тя освобождава борда от отговорност след като одобри годишните отчети. Асамблеята има право да внася поправки в правилника на ЕМОК, да отправя препоръки към борда, одобрява годишния работен план, бюджет и членски внос, който плащат нейните членове, приема отчетите на президента и генералния секретар и годишните финансови отчети. Следвайки решенията на борда, Генералната асамблея одобрява приемането на нови членове в мрежата и изключването на други, които не покриват критериите за членство.

Бордът на ЕМОК е неговото изпълнително тяло. Той се избира от Генералната асамблея и се събира на всеки три месеца, за да дискутира проблемите на осигуряването на качеството във висшето образование. Президентът на борда е и президент на цялата асоциация ЕМОК. Основните отговорности на борда са да приема нови членове и да изключва такива, които не покриват критериите за осигуряване на качеството на образованието. Освен това бордът подготвя и управлява годишния работен план на мрежата.

Секретариатът на ЕМОК се намира в гр. Хелзинки, Финландия и подготвя публикациите и годишните доклади на Генералната асамблея. Той организира срещите на последната и борда, представлява мрежата при отсъствие на членовете на борда и управлява нейните проекти. Секретариатът събира годишния членски внос, изготвя финансовите отчети и ги предава на борда и Генералната асамблея.

ЕМОК, заедно с *Европейската асоциация на университетите* (European University Association), *Европейската асоциация на институтите за висше образование* (European Association of Institutions in Higher Education) и *Европейския студентски съюз* (European Students' Union) формират т. нар. група “Е4”.¹⁰ Те организират веднъж годишно *Форум за осигуряване на качеството във висшето образование*. Европейската комисия възлага на “Е4” да изгради *Европейският регистър за осигуряване на качеството във висшето образование* (European Quality Assurance Register for Higher Education).

Групата “Е4” разработва стандартите и насоките за осигуряване на качеството на висшето образование в ЕПВО. Нейни основни партньори в този процес са *Европейската комисия* и организациите *Бизнес Европа* (*Business Europe, BE*¹¹) и *Международно образование* (*Education International, EI*¹²). Групата периодично подготвя важни доклади, наречени “*Стандарти и насоки за осигуряване на качеството във висшето образование*”, които се разглеждат и приемат на срещите на европейските министри на образованието. До момента такива доклади са приети на техните срещи в Берген през май 2005 г., Лондон през май 2007 г., Льовен през април 2009 г. и на извънредната

---

¹⁰ www.eqar.eu/about/background.html

¹¹ www.buinesseurop.eu

¹² <http://www.ei-ie.org/en/index.php>

среща на министрите на образованието на ЕС, съ-домакинствана от Будапеща и Виена, която обявява стартирането на ЕПВО през март 2010 г.

Европейската асоциация на университетите¹³ (ЕАУ) популяризира последните като научно-изследователски институции и разработва принципите, върху които се изгражда тяхната политика. Асоциацията извежда и следи най-значимите фактори, формиращи характера на европейските университети, като конкуренцията, водеща до разнообразие, както и засилващото се сътрудничество между тях. ЕАУ търси “европейския път” за развитие на висококачествени научни изследвания с акцент върху създаването на възможности за развитие на младите научни работници в публичния и частния сектор на европейското “научно общество”.

Съгласно своите цели асоциацията се ангажира да дефинира приноса на европейските университети за създаването на *Европейското изследователско пространство*¹⁴ (ЕИП). Същността им на институции, базирани на неразривната връзка между преподаване и научни изследвания изисква формулирането на такава визия. ЕАУ работи за постигането на своята основна цел, излизайки от *принципите*, че университетите:

- осигуряват уникално пространство за научни изследвания, те са центрове на знанието, базирани на неразривната връзка “преподаване - научни изследвания”;
- стремят се към перфекционизъм в изследванията, интердисциплинарен обмен на идеи и създаването на мрежи за обмен на знания и опит между бизнеса и университетите;
- осъществяват трансфер на знание чрез публикации и в рамките на изградените мрежи за обмен на знания и опит като по този начин създават информирано гражданско общество и така способстват за икономическото развитие;
- поощряват мобилността, но в същото време се стремят да предотвратят трайното “изтичане на мозъци” извън Европа и така допринасят за устойчивото развитие на континента.

ЕАУ подпомага своите членове при дефиниране на техните научноизследователски мисии, разработване на стратегии за научни изследвания на национално и европейско равнище и поведението им спрямо т.нар външни партньори по научните проекти, с които съвместно изграждат

---

¹³ <http://www.eua.be/> 14 български университета са пълноправни членове на ЕАУ. Сред тях е и УНСС. България участва само с един колективен член от България в ЕАУ и това е Съветът на ректорите. В ЕАУ членуват над 800 университета от 46 европейски държави.

¹⁴ European Research Area, http://ec.europa.eu/research/era/index_en.html

мрежи за обмен на знания и опит; следи предизвикателствата и тенденциите във висшето образование като:

- *взаимозависимостта* между университетите в Европейското изследователско пространство;
- *конкуренцията* между университетите, която води до определена *специализация*. Според ЕАУ те не могат да имат силни изследователски профили във всички научни области;
- *разходите* за научни изследвания, които непрекъснато се увеличават.

Европейска асоциация на институтите за висше образование¹⁵ (EURASHE) е основана през февруари 1990 г. в гр. Патрас, Гърция с цел да подпомага *изграждането на ЕПВО*. Страните основателки са Австрия, Белгия, Кипър, Чехия, Дания, Гърция, Унгария, Ирландия, Литва, Люксембург, Полша, Португалия и Словакия. В светлината на своята мисия, тази организация:

- координира и представлява интересите и потребностите на институциите на висшето професионално образование;
- подкрепя развитието на съвместни дейности с обществения сектор и бизнеса, най-вече изграждането на мрежи за обмен на знания и опит между университетите, бизнеса, държавната и местната администрации и неправителствения сектор;
- създава мрежи за обмен на знание и опит сред членовете си и други институции;
- подкрепя технически и професионално своите членове в областта на образователния мениджмънт;
- подкрепя проекти и изследвания в сферата на развитието на образованието.

Едни от най-важните насоки за дейността на организацията са определени на срещата на EURASHE в Малта през май 2008 г. и са свързани с осигуряването на качество в професионалното висше образование, както и европейските квалификации, съгласно изискванията на пазара на труда.

---

¹⁵ www.eurashe.eu

Европейският студентски съюз¹⁶ (ЕСС) обединява 47 национални съюза на студенти от 36 страни, които наброяват над 10 милиона учащи. Целта на съюза¹⁷ е да защитава образователните, социалните, икономическите и културни интереси на студентите на европейско равнище чрез всички релевантни структури, в частност ЕС, Съвета на Европа и ЮНЕСКО. ЕСС е пълноправен член на Европейския Младежки Форум¹⁸ (European Youth Forum).

Групата “Е4” (ЕМОК, ЕАУ, EURASHE и ЕСС) разработва **Европейските насоки и стандарти за осигуряване на качеството на висшето образование**¹⁹ (European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area), първоначалната концепция за които е одобрена от образователните министри на страните от ЕС през май 2005 г. в Берген. *Управлението на качеството във висшето образование* е основната тема в т.нар. процес „Болоня-Берген”, който се възприема като наследник на “Болонския процес”. Последният се смята за най-значимата реформа в областта на висшето образование в Европа през последните 30 години. Неговата основна цел е *изграждането на ЕПВО*, което да осигури свободното движение на студенти и преподаватели в Европа и гарантирано признаване на придобитите от тях академични степени и квалификации.

По-важните препоръки, които се съдържат в насоките и стандартите за осигуряване на качеството в европейското пространство за висше образование са:

- да се създадат европейски стандарти за вътрешно и *външно осигуряване на качеството*, както и за агенции за *външно осигуряване на качеството*;
- европейските агенции за осигуряване на качеството да предоставят периодично оценяващи доклади (поне веднъж на пет години);
- националното финансиране на висшите училища (ВУ) да се обвърже с оценките на европейските агенции за осигуряване на качеството, доколкото е възможно;

¹⁶ www.esib.org

¹⁷ На 17 октомври 1982 г. седемте национални студентски съюза на Норвегия, Обединеното Кралство, Швеция, Исландия, Франция, Дания и Австрия се събират в Стокхолм, за да създадат WESIB (Western European Students Information Bureau) – Информационно бюро на студентите от Западна Европа. През февруари 1990 г. WESIB премахва буквата “W” и се превръща в съюз на студентите от цяла Европа (ESIB). През 1992 г. името се променя на NUSE (National Unions of Students in Europe) – Национални съюзи на студентите в Европа и се превръща от чисто информационна в политическа организация, представляваща възгледите на студентите от европейските страни. През май 2007 г. името е променено на ESU (European Students' Union) – Европейски Студентски Съюз.

¹⁸ www.youthforum.org

¹⁹ http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf

- да се създаде регистър на тези агенции.
- да се създаде Европейски консултативен форум за осигуряване на качеството във висшето образование.

В светлината на тези препоръки, насоките и стандартите за осигуряване на качеството в ЕПВО съдържат три важни направления:

Направление 1 – Стандарти и насоки за вътрешно осигуряване на качеството във висшето образование

Политиката и процедурите за това включват конкретни изисквания към висшите училища за формулиране и провеждане на такава политика. Те трябва да развият култура, която да разпознава значимостта на качеството и да осигурява качеството на тяхната работа. Стратегията, политиката и процедурите да имат формален статут и да бъдат публично достояние; да отчитат ролята на студентите и заинтересуваните страни. *Основните насоки* за вътрешното осигуряване на качеството са:

- връзката между преподаване и изследователска дейност в институцията;
- стратегията на институцията за осигуряване на качеството на образованието и организацията на системата за осигуряване на качеството;
- отговорностите на катедрите, департаментите, факултетите и другите организационни единици за осигуряване на качеството;
- значимостта на студентите в процеса на осигуряване на качеството;
- начините, по които политиката е внедрена, осъществена и проследена.

ВУ трябва да имат изграден *механизъм за одобрение, наблюдение и периодични прегледи на своите учебни програми*. За тази цел е необходимо да се насочи вниманието към:

- учебната програма и нейното съдържание;
- специфичните нужди от различни форми на организация на учебния процес (пълен или половин учебен ден, дистанционно обучение, е-обучение) и типове висше образование (академично, избираемо, професионално);
- наличието на подходящи източници на информация, необходима за учебния процес;
- наличие на процедури за одобряване на програмите от институции, различни от висшите училища (вкл. в рамките на изградени мрежи за обмен на знания и опит между университетите и бизнеса);

- прогресът и постиженията на студентите, завършили съответните специалности;
- периодичните преразглеждания на програмите (вкл. от външни експерти в рамките на изградени мрежи за обмен на знания и опит между университетите и бизнеса);
- регулярната обратна връзка от работодатели и представители на пазара на труда;
- участието на студенти в дейностите по осигуряване на качеството на образованието.

Студентите трябва да бъдат оценявани по публикувани критерии и процедури, които се прилагат постоянно. Процедурите по оценка на студентите трябва:

- да могат да измерват постиженията по предвидените резултати от обучението и други цели на програмите;
- да съдържат ясни и публикувани критерии за поставяне на оценки;
- да не зависят от субективните оценки на отделни изпитващи, доколкото е възможно;
- да съдържат ясни правила по отношение на отсъствията на студентите (вкл. при болест и други смекчаващи вината обстоятелства) и да подлежат на административни проверки.

Качеството на преподавателския персонал трябва да бъде осигурявано постоянно. ВУ да могат да гарантират, че преподавателите са достатъчно квалифицирани и компетентни и регулярно да ги подлагат на проверки. Преподавателите нерядко са единственият и най-важен източник на знания за студентите. Важно е те да имат задълбочени познания по предмета, който преподават и да предават тези знания ефективно на студентите си по определени методи и техники, както и да получават обратна връзка за методите си. ВУ да се грижат за набиране на преподавателския персонал и за възможностите той да подобрява своя капацитет от знания и методи на преподаване.

ВУ е нужно да се погрижат за това всички налични източници на знания да са адекватни спрямо предлаганите програми и да помагат за подготовката на студентите. Освен на преподавателите си, те трябва да могат да разчитат и на други източници на знания в процеса на своята подготовка: библиотеки, компютърни бази данни, практики и стажове в рамките на изградените от университетите мрежи за обмен на знания и опит. Тези източници е необходимо да бъдат съобразени с нуждите на студентите, да подлежат на

обратна връзка и да се проверяват и подобряват регулярно от съответните институции.

ВУ трябва да събират, анализират и използват информация за мениджмънта на техните програми. *Нужно е информационните системи, свързани с качеството, да покриват:*

- прогресът на студентите и измерването на техния успех;
- професионалната реализация на завършилите;
- удовлетворението на студентите от програмите, по които се обучават;
- ефективността на преподавателите;
- профила на студентите;
- наличността на източници на знания и тяхната цена;
- собствени ключови индикатори за ефективността на ВУ.

ВУ да публикуват регулярно актуална, пълна и обективна количествена и качествена информация за програмите и стипендиите, които предлагат. Тази информация трябва да съдържа:

- очакван резултат от обучението;
- програми и методи на преподаване;
- възможности за обучение за студентите;
- възгледи на работодатели за завършили и наети студенти;
- профил на настоящите студенти.

Направление 2 – Стандарти и насоки за външно осигуряване на качеството във висшето образование

Процедурите за външно осигуряване на качеството трябва да *отчитат ефективността на тези за вътрешно осигуряване*. Важно е вътрешната политика и процедури на институцията да бъдат внимателно прегледани в процеса на външно оценяване и да се прецени до каква степен те отговарят на европейските стандарти. Ако ВУ успеят да докажат достатъчна ефективност на процеса на вътрешно осигуряване на качеството, то тогава процесът по външно оценяване може да бъде по-слабо интензивен от обичайното.

Целите на външното осигуряване на качеството трябва да бъдат *предварително определени и публикувани*, за да могат ВУ да се подготвят адекватно за тяхното изпълнение. *Всяко официално решение* (за акредитиране или отказ за акредитиране), взето след процес на външно оценяване да бъде *основано на публикувани и постоянно прилагани критерии*. Официалните решения на агенциите за външно осигуряване на качеството²⁰ оказват голямо влияние върху оценяваните ВУ и програми и именно поради това те трябва да се основават върху публикувани критерии. За тази цел е необходимо:

- експертите, осъществяващи външното осигуряване да притежават съответните умения и квалификация. Нужно е внимание при селекцията и подготовката на тези експерти;
- участието на студенти в процеса по външна оценка на качеството на образованието;
- използваните процедури за оценка да бъдат адекватни за доказване на получените резултати;
- да се използват методите на самооценка, посещение на място, работен доклад, публикуван доклад и да има разработен модел на прегледа;
- зачитане значимостта на институционалното усъвършенстване и подобрене на политиката като фундаментален елемент за осигуряване на качеството.

Докладите трябва да бъдат *официално публикувани, лесно достъпни и да съдържат всички взети решения, похвали и препоръки*. Докладите трябва да съдържат описание, анализ (вкл. доказателства), заключения, похвали и препоръки. Докладите, които съдържат *препоръки за действия* или изискват ВУ да разработят последващ план за действие, трябва да съдържат предварително определени “последващи процедури”, които да се прилагат постоянно.

Външното осигуряване на качеството на институциите и програмите се извършва *периодично*. Продължителността на цикъла и процедурите по прегледа трябва да бъдат ясно дефинирани и предварително публикувани.

---

²⁰ В България такава агенция за външно осигуряване на качеството е **Националната агенция за оценка и акредитация (НАОА)** – www.neaa.government.bg. НАОА е структура на Министерския Съвет на Република България. НАОА съдейства за повишаване на качеството на висшето образование чрез периодично институционално и програмно оценяване и акредитация на висшите училища в България, чрез оценяване на проекти за откриване на нови институции за висше образование и основни звена, както и чрез следакредитационно наблюдение и контрол, при осигуряване на независимост и прозрачност на процедурите и висока компетентност на участващите български и чуждестранни експерти.

Осигуряването на качеството не е статичен, а динамичен процес. Той не приключва с първия преглед на изпълнението на формалните “последващи процедури”, а се подновява периодично.

Принципно, *осигуряването на качеството не трябва да се възприема като единичен акт*, а да обхваща *постоянен стремеж към подобряване на работата*. Външното осигуряване не приключва с публикуването на доклада, то включва и последващи процедури, които да гарантират прилагането на отправените препоръки.

Агенциите за осигуряване на качеството периодично изготвят *обобщени доклади и анализ на системата*, в които дават своите оценки. Те събират голям набор от информация за различни учебни програми и институции, която е добра база за структурен анализ на цялата система на висше образование в дадена държава. Подобен анализ може да бъде източник на полезна информация за бъдещото развитие на политиката за подобряване на качеството на висшето образование на национално равнище.

Направление 3 – Стандарти и насоки за външните агенции за осигуряване на качеството във висшето образование

Тези агенциите се признават за компетентни публични органи в ЕПВО по законно установени процедури. Те регулярно предприемат дейности по външно осигуряване на качеството на институционално и програмно ниво, като включват оценки, прегледи, одити или акредитации.

Агенциите трябва да разполагат с адекватни човешки и финансови ресурси, за да извършват ефективно своята дейност; да имат ясни цели, които да бъдат публично достойни. От изявленията им да става ясно, че процесът по външно осигуряване на качеството е техен приоритет, че имат ясна политика и план за изпълнението на този приоритет. *Агенциите са независими* в два аспекта:

- те носят автономна отговорност за действията си;
- заключенията и препоръките в техните доклади не могат да бъдат повлияни от трети страни (като по-високо поставени институции, министри или заинтересовани страни).

Оперативната независимост на агенциите от по-високо поставени институции да бъде гарантирана документално. Дефинирането на процедури и методи, номинирането и назначаването на външни експерти и определянето на резултатите от изследването трябва да са автономни процеси, независещи от други институции. Становищата на агенциите им вменяват отговорност за осигуряване на качеството.

Критериите, използвани от външните агенции за осигуряване на качеството във висшето образование включват:

- самооценка или еквивалентна процедура, осъществена от обекта на оценяване;
- външна оценка от група експерти, включваща студенти и посещения на място;
- публикация на доклад, съдържащ решения, препоръки и други резултати;
- последващи процедури.

Политиката по осигуряване на качеството на самата агенция трябва да бъде налична на интернет страницата на съответната национална агенция за оценка и акредитация. Документацията да демонстрира отсъствие на конфликт на интереси при работата на външните експерти и наличие на механизъм за осигуряване на вътрешна (от собствения персонал на агенцията) и външна обратна връзка (от експерти и прегледани институции).

Периодично се извършва задължителен външен преглед на дейностите на агенциите за външно осигуряване на качеството в ЕПВО.

Първият Европейски форум за осигуряване на качеството във висшето образование, организиран от групата “Е4” (ЕМОК, ЕАУ, EURASHE и ECC) през 2006 г. задава началото на широкоформатна дискусия по проблема **в ЕПВО** в контекста на успешното развитие на “Болонския процес”. Срещата на образователните министри на ЕС в Лондон през 2007 г. дава силен тласък за по-нататъшното развитие на тези процеси и демонстрира силна политическа воля за тяхното осъществяване с приемането на т.нар. Лондонското Комюнике²¹:

*„Европейските стандарти и насоки са мощен двигател на промяна в посока осигуряване на качеството. Всички страни са започнали да ги внедряват, а някои са постигнали значителен прогрес. **Външното осигуряване на качеството** в частност е много по-добре развито от преди, участието на студентите на всички нива се е увеличило. Главна отговорност за осигуряване на качеството носят Институциите за висше образование. Отчитаме постигнатият прогрес по взаимното признаване на акредитацията и насърчаваме международното сътрудничество сред агенциите за осигуряване на качеството.*

*Благодарим на групата “Е4”, че създадоха **Регистър на европейските агенции за осигуряване на качеството във висшето образование**. Целта е да се осигури достъп до обективна информация за признати агенции за качество, работещи с Европейските стандарти и насоки. Това ще доведе до увеличаване доверието във висшето образование и ще насърчи взаимното признаване на стандартите. Регистърът ще бъде доброволен, самофинансиращ се, независим и прозрачен. Кандидатурите за включване в*

---

²¹ ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/report06.pdf

регистъра ще бъдат оценявани на база покриване на Европейските стандарти и норми от независими външни експерти. Изискваме от групата "Е4" да докладва регулярно за прогреса и да гарантира, че след 2 години регистърът ще бъде подложен на външна оценка."

Европейският регистър за осигуряване на качеството във висшето образование²² (ЕРОК) е създаден на 4 март 2008 г. от групата "Е4" като независима организация, която *да създаде и поддържа регистър на агенциите за осигуряване на качеството*. Седалището на ЕРОК е в Брюксел, а по белгийското законодателство той е международно сдружение с нестопанска цел. Регистърът се финансира от Европейската комисия.

Съгласно целите, с които е създаден, ЕРОК допринася за повишаването на прозрачността в процеса на осигуряване на качеството на висшето образование. Дейността на регистъра се състои в изготвяната от него *база данни от агенциите*, които оперират в Европа и са доказали своята надеждност и сигурност по отношение на Европейските стандарти и насоки за осигуряване на качеството на висшето образование, приети през 2005 г. Основните функции и предназначение на тази поредна (и засега най-нова) асоциация в институционалната структура на организациите, които се занимават с осигуряването на качеството във висшето образование в Европа са:

- да предоставя възможност на висшите учебни заведения в ЕС да избират кой да ги акредитира (одитира) между различни агенции, които работят на територията на Съюза, в случай, че това не противоречи на националното законодателство на съответната страна;
- да осигурява предпоставки националните правителства да разрешат на висшите училища да избират коя от агенциите от регистъра да ги акредитира;
- да служи като инструмент за подобряване на качеството на работа на агенциите и взаимното доверие между тях;
- да насърчава студентската мобилност чрез увеличаване на доверието между висшите учебни заведения в цяла Европа.

Съгласно своите цели, и в контекста на своята мисия, ЕРОК работи ефективно за по-нататъшното развитие и изграждане на ЕПВО, повишавайки прозрачността на качеството на висшето образование и доверието. Регистърът има за цел да улесни взаимното признаване на решенията за равнището на качеството, като по този начин повиши доверието между институциите за висше образование, мобилността между тях и тяхната идентичност. ЕРОК следва *принципите*, на които се основават Европейските стандарти и насоки за осигуряване на качеството, а именно: оценката за него трябва да бъде външна,

---

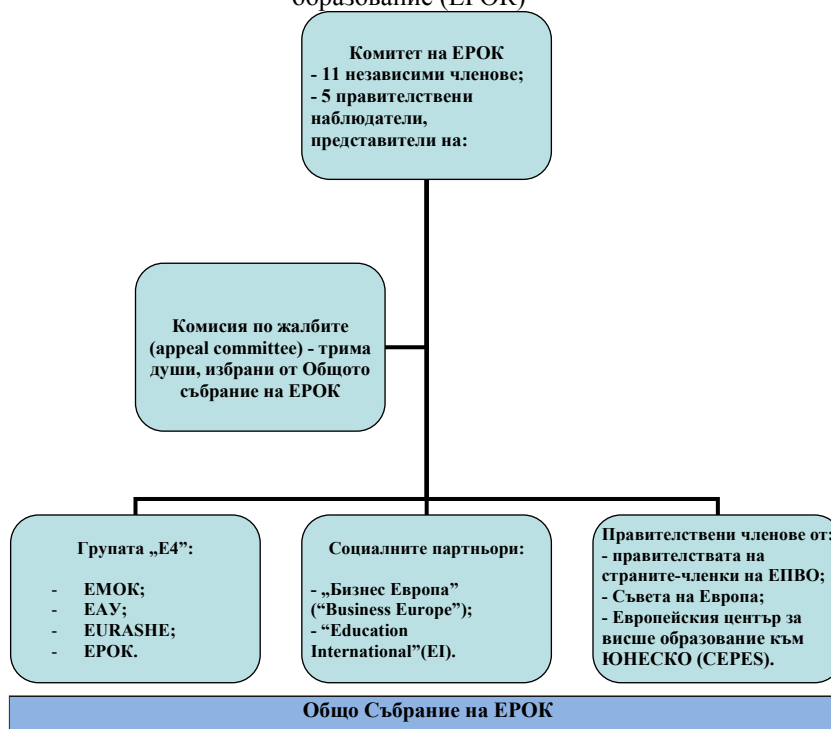
²² European Quality Assurance Register for Higher Education, <http://www.eqar.eu/>

да се извършва от независими агенции по прозрачен начин, на базата на добре дефинирани процедури и критерии, като се отчита и мнението на работодателите на възпитаниците на образователните институции. В същото време ЕРОК не унифицира, а насърчава многообразието на подходите за външна оценка на качеството на висшето образование и е отворен за всички агенции, които извършват програмна акредитация, институционална акредитация или одит на качеството на предоставяните образователни услуги.

Фигура 1

Структура на Европейския регистър за осигуряване на качеството на висшето образование (ЕРОК)

Източник: <http://www.eqar.eu/>

Структурата на ЕРОК се състои от Общо събрание, Комитет и Изпълнителен съвет (фиг. 1): **Общо събрание на ЕРОК** включва представители на три групи организации: *членовете-основатели на ЕРОК* (групата “Е4”), *социалните партньори* (организациите “Business Europe” и “Education International”) и *правителствени членове* (представители на правителствата на страните от ЕС, страните-членки на Съвета на Европа, които са ратифицирали Европейската културна конвенция²³, и Европейския център за висше образование към

²³ <http://www.coe.int/>,
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=018&CL=ENG>

ЮНЕСКО (CEPES²⁴). **Комитетът на ЕРОК** се състои от 11 независими членове (експерти в областта на осигуряването на качеството на висшето образование) и 5 правителствени наблюдатели, представители на трите правителствени членове на Общото събрание. Комитетът се формира чрез номинации от трите групи организации в Общото събрание на регистъра. Представителите на тези три групи организации избират освен Комитета на ЕРОК, който разглежда, одобрява или отхвърля молбите за членство. Комитетът по жалбите разглежда потенциалните жалби по откази за включване в регистъра. **Изпълнителният съвет** се състои от четирима членове, номинирани от четирите члена на Групата “Е4” и изпълнява ежедневната работа на ЕРОК, подпомаган от **Секретариата**.

Членовете на Общото събрание на ЕРОК **не трябва да бъдат бъркани** с регистрираните агенции. Те заплащат годишна вноска за своето членство, а агенциите, вписани в регистъра – такса за кандидатстване и годишни такси за да останат регистрирани в ЕРОК.

ЕРОК работи активно от лятото на 2008 г. и през есента на същата година публикува първия списък от агенции за осигуряване на качеството, които работят съгласно Европейските стандарти и насоки. Интересно е, че ЕРОК дава възможността всяка агенция за осигуряване на качество на висшето образование, независимо от това дали е базирана в Европа, да кандидатства за включване в регистъра, ако работи по европейските стандарти и насоки. Следователно регистърът допринася на практика за изпълнението на една от основните цели на т.нар. пост-Болонски процес (the Bologna follow-up process) – максималното отваряне на ЕПВО и превръщането му в привлекателно пространство за другите части на света. Съответствието на дейността на агенциите-кандидатки за членство в ЕРОК с посочените насоки и стандарти се доказва чрез доклад от външни (за ЕРОК и оценяваната агенция) независими експерти. Комитетът на Европейския регистър взема решение дали да одобри заявлението за включване в регистъра на агенциите-кандидати на базата на външния доклад и доклад-самооценка. Пълноправното членство в ЕРОК, което предполага значително съответствие с европейските стандарти и насоки за осигуряване на качеството във висшето образование, се смята за достатъчно доказателство за включване в ЕРОК. В този процес се начисляват два вида такси: за кандидатстване и годишна членска такса. Първата се заплаща непосредствено след подаване на заявлението за членство и не се възстановява при евентуално отхвърляне на заявлението. Членската такса се плаща за всяка година. Кандидатите от страни-членки на Европейската културна конвенция заплащат намалени (т.нар. “европейски”) такси, а останалите кандидати – стандартните такси. Размерът на таксите не е висок (табл. 1).

---

²⁴ <http://www.cepes.ro/>

Таблица 1

Такси за кандидатстване и членство в Европейския регистър на агенциите по осигуряване на качество във висшето образование

	Такса за кандидатстване в ЕРОК	Такса за членство в ЕРОК
Европейска такса (с ДДС)	1149.50 евро	1149.50 евро
Стандартна такса (с ДДС)	2299.00 евро	2299.00 евро

Източник: ЕРОК, <http://www.eqar.eu/>

На 30 септември 2009 г. Комитетът на ЕРОК взема решение за включване на българската Национална агенция за оценка и акредитация (НАОА) в регистъра, с което България става шестата европейска страна, която включва своя агенция след Германия, Холандия, Испания, Белгия и Полша.

В контекста на отговорностите и ролята на двете организации ЕРОК и ЕМОК в ЕПВО, може да се заключи, че връзката между тях се състои в следното:

- ЕРОК е информационен инструмент, съдържащ списък на агенции, публикуван в Интернет. Той не организира събития, не публикува аналитични доклади, не споделя полезна информация, не прави изследвания;
- ЕМОК е членска организация (асоциация), обединяваща агенции за осигуряване на качеството; организира събития, публикува доклади, споделя полезна информация, прави изследвания и представлява интересите на своите членове на международно равнище.
- ЕМОК е един от основателите на ЕРОК; номинира двама от единадесетте членове на Комитета на ЕРОК и един от четиримата членове на неговия Изпълнителен съвет.

3. Сравнителен анализ на институционалните структури и критериите за оценка на качеството на висшето образование в България, Румъния, Гърция и Кипър

3.1. Институционална структура и критерии за осигуряване и оценка на качеството на висшето образование в Румъния, Гърция и Кипър

Румънската система на висше образование се отличава от тези на съседните страни по голямото *разнообразие* на бакалавърските и магистърски програми, предлагани от висшите училища. Това разнообразие е резултат от:

- стимулирането на развитието на нови магистърски и бакалавърски програми и дисциплини в съществуващите програми, което е политика на всички университети и национална политика в сферата на висшето образование;

- едновременното съществуване на многопрофилни и на специализирани университети;
- едновременното съществуване на държавни и частни университети;
- стимулирането на всички видове обменни програми, в които участват университетите;
- стимулирането на разкриване на изнесени филиали на университетите в други градове;
- стимулирането на различни форми на обучение (дистанционно, полудневно и др.) като алтернатива на редовното обучение;
- активното участие на румънските университети в ЕПВО.

Основните *принципи*, върху които е изградена румънската система на висше образование са:

- европейска насоченост – участие на всички румънски университети в ЕПВО;
- институционална идентичност и отговорност, базирани на принципите на академичната свобода и автономност;
- институционално разнообразие, гарантирано чрез външно оценяване на качеството на всички учебни програми;
- кооперативност, включваща активно участие на студенти и работодатели във всички компоненти на националната образователна система;
- фокус върху резултата – осигуряване и оценяване на качеството;
- периодично изготвяне на вътрешни институционални самооценки;
- периодично изготвяне на външни оценки;
- непрекъснато подобряване на качеството, което е основна цел на висшите учебни заведения и на румънската система за осигуряване на качеството във висшето образование.

Качеството на висшето образование в Румъния се осигурява от **Румънската агенция за осигуряване на качеството във висшето образование**²⁵ (РАОК, The Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education). РАОК е

---

²⁵ Всички работни документи, методология и насоки са публикувани на интернет сайта <http://www.aracis.ro>

независима институция от политическа и финансова гледна точка. Ръководи се от **Съвет** от 15 члена, личности с висок академичен и морален статус. Постоянното управление се осигурява от **Изпълнителен борд**, формиран от 5-ма от членовете на Съвета. **Външните оценители** се избират чрез прозрачна процедура и преминават курс на обучение, съобразен със спецификата на румънските подходи в процеса на осигуряване на качество във висшето образование. Регистърът на ARACIS от постоянни външни оценители се състои от над 1300 души – предимно от академичните среди, но и представители на бизнеса (работодатели на възпитаниците на ВУ). Съветът назначава **13 постоянни комисии**, формирани от нечетен брой членове.

Каре 1	
Кратка история на осигуряването на качеството на висшето образование в Румъния	
•	1993 г.: Приема се Закон № 88/1993 за Оценка и акредитация на институциите във висшето образование и за признаване на дипломите. Създава се Национален съвет за академична оценка и акредитация (CNEAA).
•	1995 г.: Приема се Закон за образованието
•	1996 г.: Няколко румънски университета възприемат Системата за трансфер на кредити
•	1999 г.: В резултат на Болонската декларация започват да се извършват процеси по външно оценяване на качеството
•	2004 г.: Приема се Закон № 288/2004, който налагат 3-цикличната Болонска структура и Системата за трансфер на кредити във всички висши учебни заведения в Румъния
•	2005/2006 г.: Приема се Закон № 87/2005, с който се създава ARACIS (Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education) – Румънска агенция за осигуряване на качеството във висшето образование

В светлината на своята мисия, РАОК следи дали образователните институции осигуряват необходимото качество по отношение на техните:

- институционален капацитет;
- ефективност на образованието;
- управление на качеството на образователните услуги. Методологията и насоките за оценяване на качеството на висшето образование, които използва ARACIS са до голяма степен хармонизирани с Европейските стандарти и насоки в тази област (табл. 2).

Таблица 2

Методология и насоки за оценяване на качеството на висшето образование, които използва РАОК

Част 1	Акредитация на степените “бакалавър” и “магистър” (първи и втори цикъл според Болонската декларация)
Част 2	Външна оценка на качеството на висшето образование на институционално равнище
Част 3	Външна оценка от Групата на преподавателите във ВУЗ
Част 4	Външна оценка на филиалите и програмите за дистанционно обучение на университетите

Източник: <http://www.aracis.ro>.

РАОК стартира своята дейност по оценяване на качеството на висшето образование през академичната 2006-2007 г. с пилотен проект за външна оценка на 11 държавни и частни акредитирани университета. До момента е извършена външна оценка на над 200 бакалавърски и 350 магистърски програми. *В процеса на тази оценка са привлечени експерти както от академичните, така и от неакадемичните среди.* В резултат на получените оценки, всички университети създават работен план за вътрешно подобряване на качеството на образованието, което предлагат. Оценките на РАОК се извършват на договорна основа.

РАОК отчита редица *успехи* в своята дейност, но среща и много *проблеми*. Сред успехите на агенцията са положителният прием на методологията и насоките за външно оценяване на качеството от румънските академични среди. Тяхната реалистичност според тези среди произтича от приемствеността между новите насоки на РАОК и натрупания опит от предишни акредитации. Яснотата им ги прави ефективни в процеса на цялостна оценка на румънското висше образование. В същото време РАОК получава предложение от някои университети за частични промени в методологията, която използва.

Екипите от външни оценители са съставени от румънски и чуждестранни експерти, което допринася за прозрачността на процедурите и повлиява позитивно върху участието на студентите в процеса. Последните проявяват голям интерес към акредитацията и се включват активно и от двете страни – като членове на екипите по оценяване и като интервюирани лица по време на посещенията. В резултат от външните оценки на РАОК, 20% от университетите предприемат дейности за подобряване на своето учебно и академично качество.

Периодът за подготовката на докладите за самооценка (6-7 месеца) според университетите е напълно достатъчен. Продължителността на посещенията в тях е три дни и ВУ я намират за приемлива.

В същото време РАОК среща много *критики*. Процесът по оценяване на качеството на висшето образование от него повишава значително разходите на висшите училища за акредитация. Постъпват редица оплаквания от университетите, че заключенията и коментарите, които те получават са твърде лаконични. Отделни критерии в стандартите се възприемат от тях като прекалено високи предвид сегашната социална и икономическа действителност в Румъния. Студентите изказват недоволство от твърде позитивните заключения и очакват докладите да бъдат по-критични, вкл. поставят искането да се отчита с по-висока тежест мнението на студентите за качеството на образователния продукт, а не тяхното присъствие да се приема само формално.

Друга част от критиките на дейността на РАОК се отнасят до някои несъответствия между насоките и методологията за осигуряване на качеството. Преобладаващата част от академичните среди са на мнение, че някои стандарти не са достатъчно детайлни. Университетите изтъкват

необходимостта от по-добра селекция на оценителите, не само на база техните биографии, но и според ефективността на дейността им в академичните среди. Редица дебати възникват около леките критерии за присъждане на степента “доктор”.

РАОК понася много критики срещу своята ниска и негативно насочена публичност – тя популяризира единствено негативните резултати от своите заключения в медиите, което разочарова студентите и обществото от качеството на румънското висше образование.

Най-голямото международно постижение на румънската агенция е членството ѝ в ЕМОК от 2009 г.

Първият опит за създаване на законова рамка за **осигуряване на качеството на висшето образование в Гърция** е извършен в средата на 90-те години на миналия век. През този период няколко водещи висши учебни заведения правят оценки на качеството на образованието, което предлагат, или независимо, или чрез ЕАУ.

През лятото на 2005 г. гръцкият парламент приема **Закон 3374 за осигуряване на качеството във висшето образование**. Основните идеи на този закон са, че:

- преподаването, изследването и всички други дейности, осъществявани от ВУ, подлежат на задължително оценяване, целящо осигуряване и непрекъснато подобряване на качеството на преподаването, изследването, учебните програми и всички други дейности, осъществявани от ВУ;
- повишаването на общественото доверие във ВУ и осигуряването на възможно най-голяма прозрачност на процесите, протичащи в тях, са основните средства за възвръщане и гарантиране на тяхната автономност в Гърция;
- законът установява конкретни критерии и индекси за оценка на ВУ (табл. 3);
- дефинира оценителните процеси и кореспондиращите институции;

Таблица 3

Основни критерии за оценка на качеството на висшето образование на ГАОК

<p>Качество на преподаването</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Качество на процеса на преподаване; • Организация на процеса на преподаване; • Цели на преподаването; • Методи на преподаване и инфраструктура; • Използване на нови технологии в преподаването; • Съотношение “академичен състав/студенти” и взаимодействие между тях; • Равнище и качество на предоставеното знание; • Взаимовръзка между преподаване и изследователска дейност; • Мобилност на академичния състав и на студентите; • Ефикасност на преподавателския състав.
<p>Качество на изследването</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Публичност на изследването в академичната единица; • Научни публикации; • Научна инфраструктура; • Ефикасност на изследователската дейност; • Оригиналност на научните изследвания; • Признаване на изследователската дейност от реферирани издания; • Изследователски партньорства; • Изследователски отличия и награди; • Участие на студенти в изследванията.
<p>Качество на учебните програми</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Степен, до която учебната програма удовлетворява нуждите на обществото; • Кохизия между учебните програми в отделните образователни степени; • Рационалност на организацията на образователния процес; • Система за изпитване; • Подкрепа от наличната инфраструктура.
<p>Качество на други дейности</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ефективност на административните услуги; • Студентски услуги; • Инфраструктура; • Употреба на нови технологии; • Прозрачност и ефективност в управлението на финансите на ВУ; • Партньорства с други образователни и изследователски институции, както в Гърция, така и в чужбина.

Източник: по информация на Hellenic Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.hqaa.gr>

- в резултат от приемането му е основана независимата **Гръцка агенция за осигуряване на качеството във висшето образование**²⁶ (ГАОК, Hellenic Quality Assurance Agency for Higher Education), която организира този

²⁶ The Hellenic Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.hqaa.gr>, http://www.enqa.eu/assoc_det.lasso?id=64&cont=associate

процес. Агенцията започва своята дейност на 01 септември 2006 г.²⁷
Главните **цели** на ГАОК са:

- установяване на единен подход при оценяването на ВУ и техните филиали;
- дефиниране на необходимите мерки за осигуряване и подобряване на качеството на работата на ВУ в рамките на техния академичен профил, цели и мисия.

ГАОК е *независима агенция*, чийто президент се избира от гръцкият парламент. Основната ѝ роля е да организира процеса на оценяване и акредитация на ВУ в Гърция и да гарантира неговата прозрачност. Агенцията формулира стандартите и насоките за оценката, провежда обучения и изследвания за методите и техниките за осигуряване и подобряване на качеството във висшето образование; изготвя доклади за качеството на висшето образование в гръцките университети за парламента. Агенцията се управлява от *Борд*, който се състои от:

- 6 професора от гръцки университети и 4 – от технологични институти в страната, избрани съответно от ректорите и от директорите;
- един член, представител на неуниверситетски изследователски институт;
- един член, представител на институция за професионално образование и обучение;
- двама студенти.

ГАОК събира, съхранява и ревизира *Регистър от независими външни експерти*. Съставът на регистъра се формира на базата на препоръки от ВУ и ГАОК и се ревизира на всеки 4 години. Необходими квалификации за включване на експерти в него са наличието на научна степен доктор, научните постижения на експерта и неговия опит в процеса по оценка на качеството. Желателно е независимите външни експерти да имат и опит в управлението на академични институции. Насърчава се включването в регистъра на експерти с различна професионална квалификация от негръцки произход.

Процесът на самооценка на ВУ се извършва на базата на годишни доклади. **Външната им оценка** се осъществява на базата на самооценките, които те са

---

²⁷ През ноември 2006 г. е проведена среща на всички ректори на университети и директори на технологични институти в Гърция. На срещата са приети:

- информативен документ за осигуряване на качеството във висшето образование;
- насоки за осъществяване на процеса по самооценка на ВУ;
- анализ на критериите за самооценка на университетите, модел и формат за доклад за самооценка;
- започва работата по съставянето на Регистъра от независими външни експерти.

си направили и становищата на външните експерти. Последните се изготвят от т.нар. *Комисия по външна оценка*. Тя се състои от *петима експерти* от *Регистъра на независимите външни експерти на ГАОК* в съответните научни области. *Един* от членовете на комисията може да бъде от академичната институция, която се оценява, а *останалите четирима* се избират с мнозинство от ГАОК от регистъра на независимите външни експерти. Сред тях е желателно да има поне един член на комисията с негръцки произход и *един представител на бизнеса или друга професионална институция, където са се реализирали значителна част от възпитаниците на съответното висше училище*.

ГАОК се сблъсква с много **предизвикателства и проблеми** още със стартирането. Сред тях са необходимостта да се преодолее съпротивата от страна на ВУ срещу външното оценяване на качеството на образованието в гръцките университети. Налага се ГАОК да разсее невежеството за процеса и/или неправилното тълкуване на осигуряването на качеството във ВУ, както и техният стремеж за запазване на статуквото. През първите години от своята дейност ГАОК се сблъсква и с други проблеми (предимно от политически характер), които възпрепятстват нейната дейност. В крайна сметка ГАОК успява да вдъхне доверие на бъдещите студенти и обществото, че равнището на гръцките университети е добро, че целият процес по външна оценка на качеството е обективен и да изясни ползите от този процес.

Кипърската система за висше образование има някои особености, които я отличават както от системите за висше образование в другите балкански страни, така и от тези на другите близки до Кипър в географско отношение държави. Кипър е много малка страна (с площ от 3 572 кв. м. и 788 457 жители). Повечето младежи, завършили средно образование на острова, получават висше в чужбина. В същото време Кипър е малък регионален образователен център, където се обучават много студенти от други страни извън ЕС (най-вече от Русия). *Чуждестранните студенти* в Кипър обаче учат предимно *в частните ВУ*, защото те предлагат своите програми предимно на английски език, а държавните – на гръцки език. Поради тази причина страната има силно развит частен сектор във висшето образование (табл. 4). Кипърските частни университети непрекъснато привличат утвърдени университетски преподаватели от различни страни от ЕС. Въпреки това, те имат твърде скромни успехи по отношение на изследователската си дейност и си остават предимно образователни и слабо развити изследователски институции.

Осигуряването на качеството във висшето образование в Кипър се извършва от **Съвета за оценка и акредитация на образованието**²⁸ (COAO, Council of Educational Evaluation-Accreditation), който е независима институция, назначена от Министерския съвет на Кипър. COAO е официално признат от Министерството на образованието и културата да извършва институционални

---

²⁸ Council of Educational Evaluation-Accreditation, CEEA,
<http://www.highereducation.ac.cy/en/council-educational-evaluation-accreditation.html>

и програмни оценки и акредитации на **частните висши училища** в страната. Финансира се от бюджета на министерството.

Таблица 4

Държавни и частни образователни институции в Кипър

Държавни университети	Частни университети
<ul style="list-style-type: none"> • Кипърски университет – основан 1989 г. • Свободен университет на Кипър – основан 2006 г. • Кипърски технически университет – основан 2006 	<ul style="list-style-type: none"> • Европейски кипърски университет – основан 2007 г. • Университет Фредерик – основан 2007 г. • Университет на Никозия – основан 2007 г.
Държавни институти за висше образование	Частни институти за висше образование
<ul style="list-style-type: none"> • Кипърска полицейска академия • Училище Форстрай • Средиземноморски институт по мениджмънт • Училище по основи на туризма • Училище за инспектори по обществено здраве 	<ul style="list-style-type: none"> • 31 института, от които 22 имат акредитирани програми (в т.ч. 5 магистърски програми, 56 бакалавърски програми, 7 програми за “Специалист с висше образование”, 107 програми за степен “Специалист”, 6 програми за професионално обучение, които завършват със ”Сертификат”)

Източник: по информация от <http://www.highereducation.ac.cy/en/council-educational-evaluation-accreditation.html>.

СОАО е създаден със закон²⁹ през октомври 2007 г. и е признат от компетентните власти в Кипър за орган, който предприема дейности по външно осигуряване на качеството на *програмно ниво*. Съгласно своята мисия съветът се стреми да изгради доверие сред местните и чуждестранни студенти към качеството на предлаганите програми, да осигури база за сравнение между дипломите, издавани от кипърските и чуждестранните ВУ, разработва критерии за акредитиране на образователните институции и програми.

СОАО е *независима* институция – решенията за процедурите и методите, по които работи, както и за номинирането и назначаването на екипите от експерти, които извършват външната оценка на качеството на ВУ, се вземат единствено от него. Изграден е механизъм, изключващ евентуален конфликт на интереси. Критериите за външно осигуряване на качеството, всички процеси и процедури, по които работи съвета са предварително ясно дефинирани и публично достъпни (включени в закон³⁰). Решенията, които се вземат от него не могат да бъдат променяни от никого.

²⁹ Laws 67(1)/96 – 198(1)/2007 on the establishment, operation and control of the Private Institutions of Tertiary Education (PITE).

³⁰ Laws 67(1)/96 – 198(1)/2007 on the establishment, operation and control of the Private Institutions of Tertiary Education (PITE).

СОАО се управлява от *Борд*, който се състои от председател и шестима членове. Пет от тях са преподаватели във ВУ, а за шестият член такова изискване няма и най-често той е представител на бизнеса. Мандатът на Борда на СОАО е пет години и може да бъде подновяван само веднъж.

Процесът на оценка и акредитация преминава през няколко етапа. *Частният институт* за висше образование подава до СОАО молба за оценка и акредитация, заедно с *доклад-самооценка*. Съветът назначава екип от експерти, които да посетят ВУ на място. Екипът от експерти е в състав от 3 до 9 члена, а посещението на място е с продължителност от 3 до 7 дни. Екипът се запознава с доклада-самооценка и всички съпътстващи документи, посещава ВУ на място и подготвя *първоначален доклад*, който включва всички негови наблюдения, заключения и препоръки. Докладът се представя на съответното ВУ, което има право да прави коментари. Екипът от експерти взема под внимание тези коментари и подготвя *окончателен доклад*, който придвижва до съвета.

След като СОАО разгледа първоначалния доклад, окончателния доклад и всички съпътстващи доказателства, може да реши:

- да акредитира програмата;
- да акредитира програмата с условия;
- да отложи решението за нейната акредитация, докато не се преодолеят идентифицираните слабости;
- да отхвърли искането за акредитация.

СОАО осведомява министъра на образованието и културата за взетите решения, а той от своя страна уведомява съответните ВУ. Съветът има правото да оттегли акредитацията по всяко време, ако прецени, че условията, при които е била акредитирана програмата повече не се изпълняват.

Последните насоки в развитието на СОАО са насочени към концентриране на всички процеси по оценка на качеството на висшето образование, приложими към държавните и частните ВУ. Съветът разработва механизми за вътрешно и външно оценяване на всички публични и частни университети и институти в Кипър. Тези механизми задължават ВУ систематично да събират данни, чрез които да се проследява процеса на подобряване на качеството на висшето образование. Очакваният резултат е да се мобилизират вътрешните дейности по самонаблюдение и усъвършенстване на ВУ.

СОАО има амбиция да се утвърди като модерна организация, която оценява и акредитира ВУ според утвърдените европейски стандарти и да оперира като регионална организация за осигуряване на качеството в Източно-Средиземноморския регион.

3.2. *Институционална структура и критерии за осигуряване и оценка на качеството на висшето образование в България*

Българската агенция за външно осигуряване на качеството на висшето образование е Националната агенция за оценка и акредитация (НАОА).³¹ Тя е структура на Министерския Съвет на Република България. Агенцията съдейства за повишаване на качеството на висшето образование *чрез периодично провеждане на институционална и програмна акредитация на ВУ* в страната, чрез оценяване на проекти за откриване на нови ВУЗ и техни основни звена, както и чрез следакредитационно наблюдение и контрол (САНК), при осигуряване на независимост и прозрачност на процедурите и висока компетентност на участващите експерти. НАОА е пълноправен член на ЕМОК и ЕРОК.

Органите на управление на НАОА са Акредитационният съвет и неговият председател. **Съветът** се състои от 11 човека – председател³² и 10 членове, от които единият е и заместник-председател по САНК. Той е съставен от хабилитирани лица в различни области на висшето образование. Мандатът на председателя и членовете е шест години и не може да бъде подновяван. **Съставът** на акредитационния съвет включва *шест* представители на ВУ; *един* от Българската академия на науките; *един* от Националния център за аграрни науки и *двама* представители на Министерството на образованието, младежта и науката.

Акредитационният съвет *разработва критериите и процедурите за оценка и акредитация* и *взема решения за откриване на процедури за акредитация*³³ на ВУ. Той създава **постоянни комисии (ПК) по области на висшето образование** и **експертни групи (ЕГ) към тях**; взема решения за откриване на процедури за акредитация въз основа на докладите на комисиите. Съветът е органът, който информира министърът на образованието и ВУ за резултатите от извършените оценки и акредитации. Той разработва правилника за своята дейност, но го предлага за приемане от Министерския съвет чрез министъра на образованието.

ПК по области на висшето образование (табл. 5) и **ПК за САНК** се сформират от акредитационния съвет чрез подбор по документи. Комисиите имат от 3 до 7 членове, единият от които е председател на съответната комисия и се назначават с мандат от 3 години от председателя на акредитационния съвет.

³¹ www.neaa.government.bg

³² Председателят на акредитационния съвет ръководи цялостната дейност на НАОА и представлява агенцията в страната и чужбина. Той осъществява връзките на НАОА с Министерския съвет, институциите в системата на висшето образование и Съвета на ректорите на ВУ. Той информира Министъра на образованието, младежта и науката и ВУ за приетите решения по извършените оценки и акредитации.

³³ По чл. 81, ал. 1, т. 1, т. 2, букви "а" и "в", т. 3, 4, 5 и т. 6, буква "а" от Закона за висшето образование

Таблица 5

Постоянни комисии по области на висшето образование на НАОА, които работят по Европейските насоки и стандарти за осигуряване на качеството в ЕПВО

<p>1. ПК по педагогически науки и музикално и танцово изкуство – отговаря за следните области на висше образование: 1. Педагогически науки и 8. Изкуства.</p>
<p>2. ПК по хуманитарни науки и изкуства – отговаря за следните области на висше образование: 2. Хуманитарни науки и 8. Изкуства.</p>
<p>3. ПК по социални и правни науки и национална сигурност – отговаря за следните области на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки и 9. Сигурност и отбрана.</p> <p>В съответствие с Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления³⁴ (КОВОПН) в тези области са включени всички специалности от следните професионални направления:</p> <p>3.1. Социология, антропология и наука за културата   3.2. Психология   3.3. Политически науки   3.4. Социални дейности   3.5. Обществени комуникации и информационни науки   3.6. Право   9.1. Национална сигурност</p>
<p>4. ПК по стопански науки и управление – отговаря за област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки.</p> <p>В тези области са включени всички специалности от следните професионални направления:</p> <p>3.7. Администрация и управление   3.8. Икономика   3.9. Туризъм</p>
<p>5. ПК по природни науки, математика и информатика – отговаря за област на висше образование: 4. Природни науки, математика и информатика.</p>
<p>6. ПК по технически науки и военно дело – отговаря за следните области на висше образование: 5. Технически науки и 9. Сигурност и отбрана.</p>
<p>7. ПК по аграрни науки и ветеринарна медицина – отговаря за област на висше образование: 6. Аграрни науки и ветеринарна медицина.</p>
<p>8. ПК по здравеопазване и спорт – отговаря за област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт.</p>
<p>9. ПК за след-акредитационно наблюдение и контрол (САНК). Тази комисия:</p> <ul style="list-style-type: none"> осъществява САНК по изпълнението от ВУ на препоръките от оценките, които са получили при институционалната и програмните акредитации³⁵; осъществява контрол по изпълнението на препоръките при положителна оценка на проект за откриване или преобразуване на висше училище, факултет, филиал и колеж; осъществява контрол по изпълнение на препоръките при положителна оценка на проект за откриване на специалност (научна специалност) от регулирани професии и/или професионално направление (научна специалност); осъществява процедури по САНК при постъпили искания за такива от министъра на образованието, младежта и науката³⁶; осъществява процедура за САНК по прилагането на вътрешните системи за оценяване и поддържане качеството на обучението и на академичния състав във ВУ.

Източник: по информации на НАОА, www.neaa.government.bg и Закона за висшето образование

³⁴ Класификаторът на областите на висше образование и професионалните направления утвърден с ПМС № 125 от 2002 г.; обн., ДВ, бр.64 от 2 юли 2002 г.

³⁵ Съгласно чл. 81, ал. 1, т. 2 от ЗВО.

³⁶ По чл. 10, ал. 2, т. 7 от ЗВО.

Комисиите по области на висшето образование са 8, а Класификаторът на областите на висшето образование и професионалните направления включва 9 области на висшето образование и 52 професионални направления. ПК са 8, защото за области 8 (“Изкуства”) и 9 (“Военни науки”) не е създадена отделна комисия поради малкия брой ВУ и програми в тези две области. За сметка на това в област 3 (“Обществени науки”) броят на професионалните направления и специалности е толкова голям, че се налага те да се разпределят в отговорностите на две ПК: по социални и правни науки и национална сигурност и по стопански науки и управление.

В *правомощията на ПК по области на висшето образование* са включени³⁷ и *решенията за акредитация на професионалните направления*, в които се провежда обучение в образователно-квалификационните степени (ОКС) “Специалист по...”, “Бакалавър”, “Магистър” и *на специалностите*, в които се провежда обучение за придобиване на образователната и научна степен “доктор”.

НАОА е разработила подробни критерии, процедури и документация за:

- институционална акредитация на ВУ;
- оценяване на проекти за откриване и преобразуване на ВУ или техни основни звена и филиали;
- оценяване на проекти за откриване на професионално направление или специалност от регулирана професия;
- програмна акредитация за професионално направление и специалност от регулираните професии и извън регулираните професии;
- програмна акредитация на обучението по образователна и научна степен “доктор по научна специалност ...”

Докладът-самооценка на ВУ е отправна точка в работата на НАОА при процедурата по *институционална акредитация на ВУ*. При нея вниманието на оценителите е насочено към проверка на ефективността, с която ВУ поддържа, контролира и развива качеството на обучението в предлаганите области на висшето образование и професионални направления. В доклада – самооценка ВУ описва и оценява начина, по който осъществява своята мисия и цели в съответствие³⁸ със Закона за висшето образование (ЗВО), както и;

- механизмите, по които изпълнява задълженията си по поддържане, контрол и развитие на качеството на обучението по предлаганите специалности в различните ОКС;

---

³⁷ С измененията и допълненията в Закона за висшето образование от 04.06.2004 г.

³⁸ В съответствие с чл. 17 от Закона за висшето образование.

- ефективността на своите структури и механизми за поддържане и контрол на качеството на дейностите³⁹ в съответствие със ЗВО;
- *предлага* на Експертната група към НАОА *своето виждане* за това, как поддържа качеството и *до каква степен постига критериите за институционална акредитация в трите основни сфери на дейност* на ВУ: *обучение, изследвания и управление.*

Докладът-самооценка съдържа описание на дейностите и самооценка на постигнатото в посочените три основни сфери, които се оценяват при институционалната акредитация и се оформя по начин, позволяващ бърз достъп до информацията в него. Обемът му е от 40 до 50 страници и съдържа препратки към други документи, които също се предоставят на НАОА под формата на приложения. Приложенията съдържат количествена информация като доказателствен материал към доклада-самооценка, например резултати от оценките на бизнеса за ВУ, резултати от проведени оценявания и акредитации от външни организации и др. *Структурата* на доклада-самооценка включва три основни раздела:

- **Уводна част**, която представя *институционалният контекст* (мисия, цели, основни задачи от стратегическия план и мандатната програма, изпълнявани през периода от предходната акредитация); *образователният профил* (в кои области на висше образование и какви ОКС предлага конкретното ВУ); *каква част от предлаганите програми*, водещи до квалификационна степен *са акредитирани*; профилът на *студентския контингент* (напр. динамика на броя на кандидатствалите, обучаваните и дипломираните студенти за периода от предходната акредитация; възрастови, полови, социално-икономически и етнически характеристики на студентския състав и др.);
- **Процеси на осигуряване на качеството в трите основни сфери на дейност на ВУ** за периода след предходната акредитация:
  - **Образователна дейност** – как ВУ осигурява качеството по критериите на НАОА;
  - **Научноизследователска дейност** – как ВУ осигурява качеството на НИД по критериите на НАОА;
  - **Управление на ВУ** – как ВУ осигурява ефективно управлението на качеството;
- **Заклучителна част**, в която ВУ *излага своето виждане* за силните и слабите страни на създадената организация за осигуряване и контрол на качеството, *описва намеренията си за подобряване на съществуващата практика* през следващите три години и *посочва*

---

³⁹ В съответствие с чл. 6 от Закона за висшето образование.

примери за добри практики, които е изградило за периода от предходната акредитация.

Представената в доклада-самооценка информация от ВУ трябва бъде точна, пълна, достоверна и оформена съгласно критериите за институционална акредитация на НАОА. Експертите на агенцията в хода на процедурата изискват различни материали в подкрепа на твърденията в доклада-самооценка.

В случаите, когато ВУ се намира в процес на промени по отношение на различни аспекти от своята дейност, които са обект на оценяване по време на процедура за институционална акредитация, НАОА приема, че няма да могат да бъдат представени доказателства, илюстриращи ефективността на предприетите мерки. В такива случаи ВУ трябва да опише в какво се състоят тези промени, какви резултати се очакват от тях и кога във времето ще се реализират тези резултати.

Докладът-самооценка на професионалното направление е отправна точка в работата на НАОА по процедурите за **програмна акредитация на професионалните направления**. При тях оценяването е насочено към проверка на качеството на обучението на студентите във всички предлагани форми на обучение и ОКС, определени⁴⁰ в ЗВО. В доклада-самооценка на професионалното направление ВУ описва и оценява начина, по който поддържа, контролира и развива качеството на обучението и академичните стандарти в съществуващите специалности и програми и предлага на НАОА своето виждане за това как се поддържа качеството и до каква степен се постигат критериите за програмна акредитация.⁴¹

Обемът на **доклада-самооценка на професионалното направление** е между 15 и 35 страници и зависи от броя на специалностите, по които се провежда обучение в даденото професионално направление. Той съдържа и приложения, които включват⁴² подробна количествена информация съгласно критериите на НАОА. Докладът включва информация⁴³ за степента, в която се постигат критериите на агенцията за всяка специалност, по която се предлага обучение в оценяваното професионално направление. В хода на процедурата експертите на НАОА изискват допълнителни доказателства в подкрепа на твърденията в

⁴⁰ В чл. 42, ал. 1 и 9 от Закона за висшето образование.

⁴¹ По отношение на конкретните аспекти на обучението на студентите, посочени в чл. 78, ал. 3, т. 1-6 от Закона за висшето образование.

⁴² Придружаващата документация включва:

- правилници и друга свързана с тях публикувана информация във връзка с чл. 44, ал. 1 и 5 от ЗВО;
- квалификационни характеристики на специалностите, включени в професионалното направление, за което се иска акредитация;
- учебни планове и учебни програми по отделните дисциплини, включени в учебния план за всяка специалност и за всяка ОКС.

⁴³ Съгласно чл. 78, ал. 3, т. 1-6 от Закона за висшето образование.

доклада. За обучението по всяка специалност, водещо до придобиване на ОКС в оценяваното професионално направление се представя информация⁴⁴ за:

• **Структурата, организацията и съдържанието на учебните планове и програми:**

- наименование на специалността и ОКС, до която води обучението⁴⁵ и неговата форма⁴⁶;
  - знания, умения и компетенции, които се изискват за постъпване в специалността и форма за тяхното установяване (според Справочника за кандидат-студентите и квалификационната характеристика на специалността);
  - общ брой кредити, предвидени за обучението по специалността⁴⁷, структура на учебния план, наименования и продължителност на дисциплините в него и брой на кредитите за всяка дисциплина⁴⁸;
  - списък на задължителните и избираемите курсове, в т.ч. свободно избираемите и тези, които са избираеми измежду ограничен списък от курсове⁴⁹;
  - учебни резултати, които трябва да постигнат студентите за придобиване на съответната квалификация по специалността и резултатите от обучението по всяка дисциплина или модул, включен/а в учебния план на специалността;
  - натоварване на студентите (в часове) по всяка дисциплина или модул, разпределено между аудиторно и извън-аудиторно време;
  - публикувани правила, регулиращи изпитните процедури по съответната специалност (вкл. извадки от правилници, заповеди, наредби и др.).⁵⁰
- *Профилът и квалификацията на преподавателския състав* – списък, възрастова характеристика и квалификационен профил на преподавателите на основен трудов договор, включени в обучението по специалността;
- *Материално-техническата осигуреност на обучението* – нейните характеристики и *съвременните технологии*, включени в обучението по

---

⁴⁴ Изисквания към съдържанието на доклада са в съответствие с чл. 78, ал. 3, т. 1-6 от ЗВО и чл. 29, ал. 3 от Правилника за дейността на НАОА.

⁴⁵ В съответствие с чл. 42, ал. 2 от ЗВО.

⁴⁶ По смисъла на чл. 42, ал. 9 от ЗВО.

⁴⁷ По смисъла на чл. 44а от ЗВО.

⁴⁸ По смисъла на чл. 44а, ал. 3, 4, 5 и 6 от ЗВО.

⁴⁹ В съответствие с чл. 41 от ЗВО.

⁵⁰ По смисъла на чл. 44 и чл. 45 от ЗВО.

специалността, наличието на осигурен достъп на студентите до *съвременна научна литература* по проблемите на изучаваните дисциплини от учебния план, както и наличието на учебно-помощни средства за учене в извънаудиторното време или учебната практика на студентите по всяка отделна дисциплина или модул;

- *Методите на преподаване и оценяване постиженията на студентите:*
  - методи на преподаване в аудиторното време по всяка дисциплина или модул⁵¹;
  - методи за оценяване постиженията на студентите по всяка дисциплина или модул;
  - методи на оценяване на междинните и крайните резултати от обучението на студентите за придобиване на съответната квалификация.⁵²
- **Научната продуктивност** на преподавателите на основен трудов договор в звеното, осигуряващо обучение в оценяваното професионално направление и условията за участие на студентите и докторантите в НИД.
- Анализ на **проблемите по осигуряване и поддържане на качеството на образованието в професионалното направление**, виждания за подобрения и пътища за тяхното постигане през следващите 3 години.

В случаите, когато в професионалното направление има специалности, чийто срок на акредитация не е изтекъл, ВУ представя информация за предприетите действия във връзка с препоръките на агенцията.

Следователно НАОА активно участва в Болонския процес и дава своя принос за изграждане на ЕПВО. Българската агенция се придържа плътно към Европейските стандарти и насоки за осигуряване на качество във висшето образование и отчита наличието на мрежи за обмен на знания и опит между университетите и бизнеса като критерий за институционална и програмна акредитации. Този процес обаче е до голяма степен формализиран и българското висше образование се позиционира по-близо до теорията и е поткъснато от практиката – основно предизвикателство пред образователните системи на преобладаващата част от държавите-участници в ЕПВО.

Заклучение

До изграждането на ЕПВО страните-участници в Болонския процес имат свои национални системи за гарантиране на качеството във висшето образование.

---

⁵¹ Във връзка с чл. 40 от ЗВО.

⁵² Във връзка с изискванията на чл. 44, ал.2 от ЗВО.

Стандартите за тази гаранция в ЕПВО представляват съвкупност от общи критерии за преглед на това качество, създадени за улеснение на Националните агенции за гарантиране на качеството (в България това е Националната агенция за оценка и акредитация – НАОА). Европейската мрежа за осигуряване на качеството, заедно с Европейската асоциация на университетите, Европейската асоциация на институтите за висше образование (EURASHE) и Европейския студентски съюз формират т.нар. група “Е4”. Четирите организации изграждат Европейският регистър за осигуряване на качеството във висшето образование и изготвят и Европейските насоки и стандарти за осигуряване на качеството на висшето образование.

Въпреки че работят по общи европейски стандарти за осигуряване на качеството на висшето образование, националните агенции за оценката му в България и съседните страни от ЕС отдават различна тежест на отделните критерии. Важността на наличието на изградени и функциониращи мрежи за обмен на знания и опит между университетите и бизнеса например е най-силно застъпена в критериите за институционална и програмна акредитация в Румъния. В Румъния, Кипър и Гърция се изисква поне един представител на бизнеса в експертните групи, които оценяват висшите училища, докато в България такова изискване няма. Съставът на Акредитационните съвети у нас е съставен от представители на висшите училища и Министерството на образованието, младежта и науката, докато законодателствата на другите три държави изискват в Акредитационните съвети участие на представител на работодател, студент и преподавател от чуждестранен университет.

Агенциите за оценка и акредитация срещат различни проблеми в своята дейност. В Румъния висшите училища протестират срещу високите такси за институционални и програмни акредитации, които налага румънската агенция, повърхностно разработените критерии за оценка и твърде завишените крайни оценки, които тя дава на всички университети. Кипърската агенция акредитира само частните университети и извършва единствено програмна акредитация. С въвеждането на ЕПВО тя се изправя пред новата задача да акредитира и държавните университети, както и всички висши училища и на институционално равнище. Гръцката агенция единствената от посочените четири не членува нито в Европейската мрежа за осигуряване на качеството, нито е вписана в Европейския регистър на агенциите за осигуряване на качеството във висшето образование, защото тя не успява да покрие критериите за членство и да премине одитите по качеството на двете европейски организации. Този факт е добре известен в страната и е причина много гръцки студенти да учат в чужбина, а редица висши училища да търсят начини за акредитация от чуждестранни агенции.

Прибързаните реформи в българското висше образование и наука и новите функции, които Законът за развитие на академичния състав задава на българската НАОА, най-вероятно ще доведат до редица предизвикателства пред тази сравнително добре работеща до момента институция. Нашата агенция е активен участник в Болонския процес: тя членува в Европейската мрежа за осигуряване на качеството и е първата от региона, вписана в

Европейския регистър на агенциите за осигуряване на качеството във висшето образование. Българската агенция се придържа плътно към Европейските стандарти и насоки за осигуряване на качеството във висшето образование, но отчита формално някои конкретни критерии от тези стандарти – например наличието на мрежи за обмен на знания и опит между университетите и бизнеса е по-скоро формален, отколкото решаващ критерий за висока институционална и програмна акредитации. По този начин българското висше образование се позиционира по-близо до теорията и е по-откъснато от практиката. Това обаче не е проблем единствено за България, а общо предизвикателство пред по-нататъшното доизграждане на ЕПВО.

Използвана литература

- Business Europe, BE, 2010, The Future of European Universities After Bologna, *Business Europe Speaking Notes*, [pdf] Available at: <<http://www.businesseurope.eu/DocShareNoFrame/docs/4/NIHENHAAIKKCBJOJOIDLJKEPDW9DP1A19LTE4Q/UNICE/docs/DLS/2010-02535-E.pdf>>, [Accessed 4 March 2011].
- Cyprus Ministry of Education and Culture, Council of Evaluation – Accreditation, 2011, *Evaluated – Accredited Programmes of Study by College*, [pdf] Available at: <http://www.moec.gov.cy/sekap/pdf/evaluation_college.pdf>, [Accessed 4 March 2011].
- Education in Flanders, 2011, *Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, European Higher Education Area*, [online] Available at: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/Budapest-Vienna_Declaration.pdf>, [Accessed 4 March 2011].
- Education International EUROPE, EI, 2005, ETUCE council and conference, Education and Training 2010: Competences in the knowledge society – Developing Policies on European and National Implementation, [pdf] Available at: <http://etuce.homestead.com/Publications_2006/02.2006_Council_report_eng.pdf>, [Accessed 4 March 2011].
- European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005, Helsinki, *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, [pdf] Available at: <http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf>, [Accessed 4 March 2011].
- European Commission, Education and Culture DG, 2011, *The European Credit and Accumulation Transfer System, ECTS*, [online] Available at: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc48_en.htm>, [Accessed 4 March 2011].
- European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR, *Report to the London Conference of Ministers on a European Register of Quality Assurance Agencies*, [pdf] Available at: <http://www.eqar.eu/fileadmin/documents/e4/ENQA_occasional_papers_13.pdf>, [Accessed 4 March 2011].
- European Quality Assurance Register for Higher Education, EQUAR, 2011, *European Standards and Guidelines for Quality Assurance*, [online] Available at: <<http://www.eqar.eu/application/requirements/european-standards-and-guidelines.html>>, [Accessed 4 March 2011].
- Hoffman, S., 2005, *Institutional Evaluation Programme, 10 years on: Lessons learned from the institutional evaluation programme, European University Association Institutional Evaluation Programme*, [pdf] Available at:

<http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Stefanie_Hofmann_final_EN.1129216136676.pdf>, [Accessed 4 March 2011].

The European Network for Quality Assurance, ENQA, *Guideline for external reviews of quality assurance agencies of the EHEA*, [pdf] Available at: <<http://www.enqa.eu/files/Guidelines%20for%20external%20reviews%20of%20quality%20assurance%20agencies%20in%20the%20EHEA.pdf>>, [Accessed 4 March 2011].

The European Network for Quality Assurance, ENQA, *Trends in quality assurance*, [pdf] Available at: <http://www.enqa.eu/files/Trends_in_Quality_Assurance.pdf>, [Accessed 4 March 2011].

Vlasceanu, L., L. Grunberg, D. Parlea, 2007, Bucharest, *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*, [pdf] Available at: <http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Publicatii_Aracis/Publicatii_ARACIS/Engleza/Glossary_07_05_2007.pdf>, [Accessed 4 March 2011].

Национална Агенция за Оценка и Акредитация, НАОА, 2010, *Критерии за институционална акредитация на висше училище*, [pdf] Наличен на: <http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/criteria/kriterii_za_institucionalna_akreditacia.pdf>, [Посетен 4 Март 2011].

Национална Агенция за Оценка и Акредитация, НАОА, 2010, *Критерии за програмна акредитация на професионално направление и специалност от регулирана професия*, [pdf] Наличен на: <http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/criteria/kriterii_za_programna_akreditacia.pdf>, [Посетен 4 Март 2011].

Използвани съкращения

ВУ	висше училище
ГАОК	Гръцка агенция за осигуряване на качеството във висшето образование
ЕПВО	Европейско пространство за висше образование
ЕМОК	Европейска мрежа за осигуряване на качеството
ЕАУ	Европейска асоциация на университетите
EURASHE	Европейска асоциация на институтите за висше образование
ЕСС	Европейски студентски съюз
ЕРОК	Европейски регистър за осигуряване на качеството във висшето образование
ЕГ	експертни групи към постоянните комисии (ПК) по области на висшето образование
ЗВО	Закон за висшето образование
НАОА	Национална агенция за оценка и акредитация (България)
НИД	научно-изследователска дейност
ОКС	образователно-квалификационна степен
ПК	постоянни комисии по области на висшето образование
РАОК	Румънска агенция за осигуряване на качеството във висшето образование
САНК	следакредитационно наблюдение и контрол
СОАО	Съвет за оценка и акредитация на образованието (Кипър)